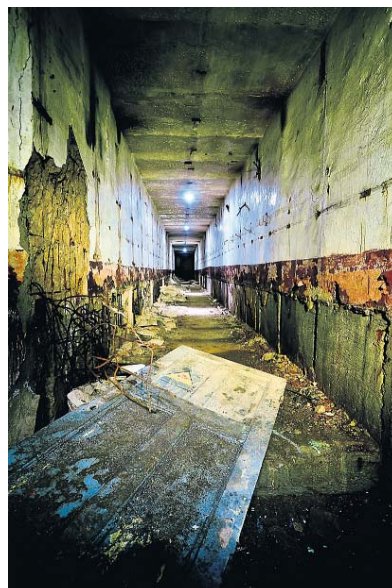

▲ Arnold Pronk (links) en Martin Bruining. Foto: Corné Spriaadaens

▲ De tunnel van het commandocentrum naar silo Tirza.

REPORTAGE REMNANTS OF DETERRENCE

Honderden middellange afstandsruketten met nucleaire lading stonden tot 1991 op West-Europa gericht. Achter het IJzeren Gordijn, in een rechte lijn van Moermansk tot Odessa stonden ze opgesteld, klaar om een kernoorlog te ontketenen. Zover zou het nooit komen. Voor het historische fotoproject *Remnants of Deterrence* volgen Martin Bruining en Arnold Pronk het spoor van de Koude oorlog. Door Esther van der Meer

Sporen van de Koude Oorlog

In de tuin in Exet waar Martin Bruining (31) als kind speelde, stond een bordje: kernwapenvrije gemeente. Geplant door politiek bewuste ouders. Zo kwam het dat Bruining mededeel aan de vredesdemonstratie van 1983 in Den Haag. In de kinderwagen, dat wel. Ondanks dat hij eigenlijk te klein was om het bewust mee te maken, kreeg hij de Koude Oorlog met de paplepel ingegoten.

Nu speurt de fotograaf samen met zijn studievriend Arnold Pronk (39) naar restanten van die nucleaire dreiging achter het IJzeren Gordijn. Sinds 2010 werken ze samen aan het ambitieuze historische fotoproject *Remnants of Deterrence*. Daarvoor brengen ze alle Russische militaire bases in beeld waar vanaf de jaren vijftig tot begin jaren negentig honderden middellange afstandsruketten met nucleaire lading op Europa waren gericht. Pronk: 'Tot het INF-verdrag waarbij de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie besloten tot ontwapening waren dat er honderden, verspreid over 177 locaties. Je kon bijna een rechte rakettenlijn trekken van Moermansk in het hoge Noorden naar Odessa aan de Zwarte Zee.'

Pronk stuitte tijdens een reis door Letland in 2004 op het bestaan van ondergrondse silo's waar in de Koude Oorlog raketten stonden opgesteld en raakte er onmiddellijk door gefascineerd. 'De installaties die begin jaren negentig nog actief waren, kon ik vinden in het verdrag. De rest heb ik gevonden door een speurtocht op internet en door een bezoek aan het CIA-archief in Washington. Met behulp van satellietopnames en analyse rapporten uit de jaren zestig en zeventig heb ik een overzicht kunnen maken van alle bovengrondse en ondergrondse raketlocaties.'

Bruining werd door zijn vriend aangestoken. 'Het fascineert me om rond te lopen op plekken die dertig jaar geleden volkomen ontoegankelijk en geheim waren. Om te bedenken dat in *the middle of nowhere* voor ongelooftelijke bedragen aan supergeavanceerde wapens stonden opgesteld die ons in het Westen enorme angst aanjoegen maar nooit zijn gebruikt. Nu zijn die locaties ontmanteld en teruggeven aan de natuur. Ze raken langzaam overwoekerd en over een paar decennia vind je ze niet meer terug en straks weet niemand meer dat ze bestonden. Wij leggen het verleden vast voor het verdwenen is.'

De eerste reis van de twee vrienden ging naar Oekraïne, waar de meeste bases te vinden zijn. Litouwen, Letland en de voormalige DDR volgden. Hun tocht bracht ze in de meest afgelegen oorden. Bruining: 'We hebben een tentje achterin de auto liggen zodat we wild kunnen kamperen. Zo'n basis ligt per definitie ver van de bewoonde wereld, vaak in de bossen en het liefst aan de rand van een moeras. Dat is fijn als je stil moet staan om te fotograferen. Je bent levend voor voor de muggen.'

Het is elke keer weer een bijzondere ervaring om

▲ Ondergronds commandocentrum van silolanceerbasis Haisyn met propagandistische muurschilderingen. Foto's: Remnants of Deterrence

▲ Silolanceerbases Lutzk, Khmel'nitsky, Kolomyia en Haisyn (vanaf linksboven met de klok mee).

zo'n plek te vinden. Bruining: 'Op een gegeven moment houdt de weg op en bonk je met de auto verder over betonplaten. Ook dat houdt op, dan parkeer je ergens om vervolgens nog een heel eind te moeten lopen. Uiteindelijk bereik je dan zo'n leeg en verlaten betoncomplex. Een keer vonden we sporen van bewoning en een enorme rode vlek op de muur. Daar schrik je wel even van, maar het bleek gelukkig rode verf te zijn.'

In de ondergrondse silo's dwalen ze rond door het pikkedonker, net als mijnwerkers met lampjes op

hun hoofd om zichzelf bij te lichten. Fotograferen is er een uitdaging. Bruining: 'Ik heb een statief bij me en gebruik een lange sluitertijd. Wat ik doe is schilderen met licht.'

Muggen, wildermis, verlaten en vervallen gebouwen. Zijn al die onderingen het waard? Pronk: 'Op het eerste gezicht lijkt zo'n basis misschien op elk ander vervallen gebouw. Maar je gaat toch anders kijken als je beseft dat je in een loods staat waar per kernkop voor twintig tot dertig keer Hiroshima aan nucleair materiaal lag opgeslagen.'

Voor de kunst

Het project *Remnants of Deterrence* moet in 2016 resulteren in een expositie en een boek. Een symbolisch moment: het is dan precies 25 jaar geleden dat in 1991 alle middellange afstandsruketten waren ontmanteld en de nucleaire dreiging in Europa voorbij was.

Tot dat moment is nog een lange weg te gaan: Martin Bruining en Arnold Pronk hebben nu een derde van de bases achter het IJzeren Gordijn bezocht. Noord-Rusland en Wit-Rusland moeten nog, net als een stukje Estland. Bovendien willen ze terug naar Letland om Russen te portretteren die nog op een basis gewerkt hebben.

Om dat allemaal voor elkaar te krijgen, is het tweetal begonnen met een actie op de website Voor de kunst. Via crowdfunding willen ze het geld bij elkaar krijgen om het project te kunnen voltooien. Daarna wacht de volgende klus, het in kaart brengen van de intercontinentale ballistische raketten die in Kazachstan en de Oeral opgesteld stonden, gericht op de Verenigde Staten. Tot slot willen ze als tegenhanger ook de Westerse bases in de VS bezoeken.

„ Wat ik doe is schilderen met licht